

ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ АПН УКРАЇНИ

Шевченко Світлана Миколаївна

**ПЕДАГОГІЧНА СПАДЩИНА
Я.Б. РЄЗНІКА (1892-1952)**

13.00.01 - загальна педагогіка та історія педагогіки

Науковий керівник

Ярмаченко Микола Дмитрович

Київ - 2008

ЯКІВ БОРИСОВИЧ РЄЗНІК

/22.04.1892-17.06.1952/

Яків Борисович Рєзнік -

- перший доктор педагогічних наук в Україні (1940),
- дослідник проблем дидактики, психології та виховання,
- педагог-практик із власним розумінням шляхів реформування шкільної освіти,
- методист початкової та середньої освіти,
- керівник Дослідного дитячого будинку,
- автор багатьох наукових праць, присвячених актуальним проблемам педагогічної теорії і практики,
- викладач,
- організатор середніх і вищих навчальних закладів України.

Об'єкт дослідження — вітчизняна педагогічна наука і практика в Україні першої половини ХХ ст.

Предмет дослідження — науково-педагогічна діяльність і творча спадщина Я.Б.Резніка

Мета дослідження — здійснити всебічне висвітлення науково-педагогічної діяльності Я.Б.Резніка для подальшого відтворення процесу розвитку освіти в Україні у першій половині ХХ ст.

Завдання дослідження:

- з'ясувати етапи життєвого, творчого шляху та провідні чинники формування педагогічного світогляду Я.Резніка;
- проаналізувати педагогічну спадщину Я.Резніка та встановити основні напрями педагогічної діяльності в контексті культурно-освітнього розвитку в Україні першої половини ХХ ст.;
- розкрити суть дидактичних поглядів ученого;
- висвітлити погляди Я.Резніка на урок як основну форму навчальної діяльності;
- систематизувати ідеї Я.Резніка з проблем виховання учнівської молоді;
- узагальнити внесок Я.Резніка в макаренкознавство радянської доби.

Наукова новизна і теоретичне значення дослідження полягає в тому,

що вперше:

- *здійснено цілісний аналіз науково-педагогічної спадщини Я.Б.Резніка;*
- *з'ясовано етапи життєвого і творчого шляху та провідні чинники, що впливали на становлення і розвиток педагогічних поглядів ученого (родинне виховання, гімназійна та університетська освіта, співпраця з провідними науковцями та представниками педагогічної інтелігенції);*

Наукова новизна і теоретичне значення дослідження полягає в тому, що *вперше*:

- *визначено* основні напрями його педагогічної діяльності (викладацька, науково-методична, управлінська);
- *розкрито* внесок Я.Резніка в розвиток української дидактики; висвітлено визначені ним психолого-педагогічні основи дидактики як теорії навчання (інтерес і увага у викладанні, типи інтересу, проблеми дитячого інтересу, методика збудження і підтримування інтересу та уваги);

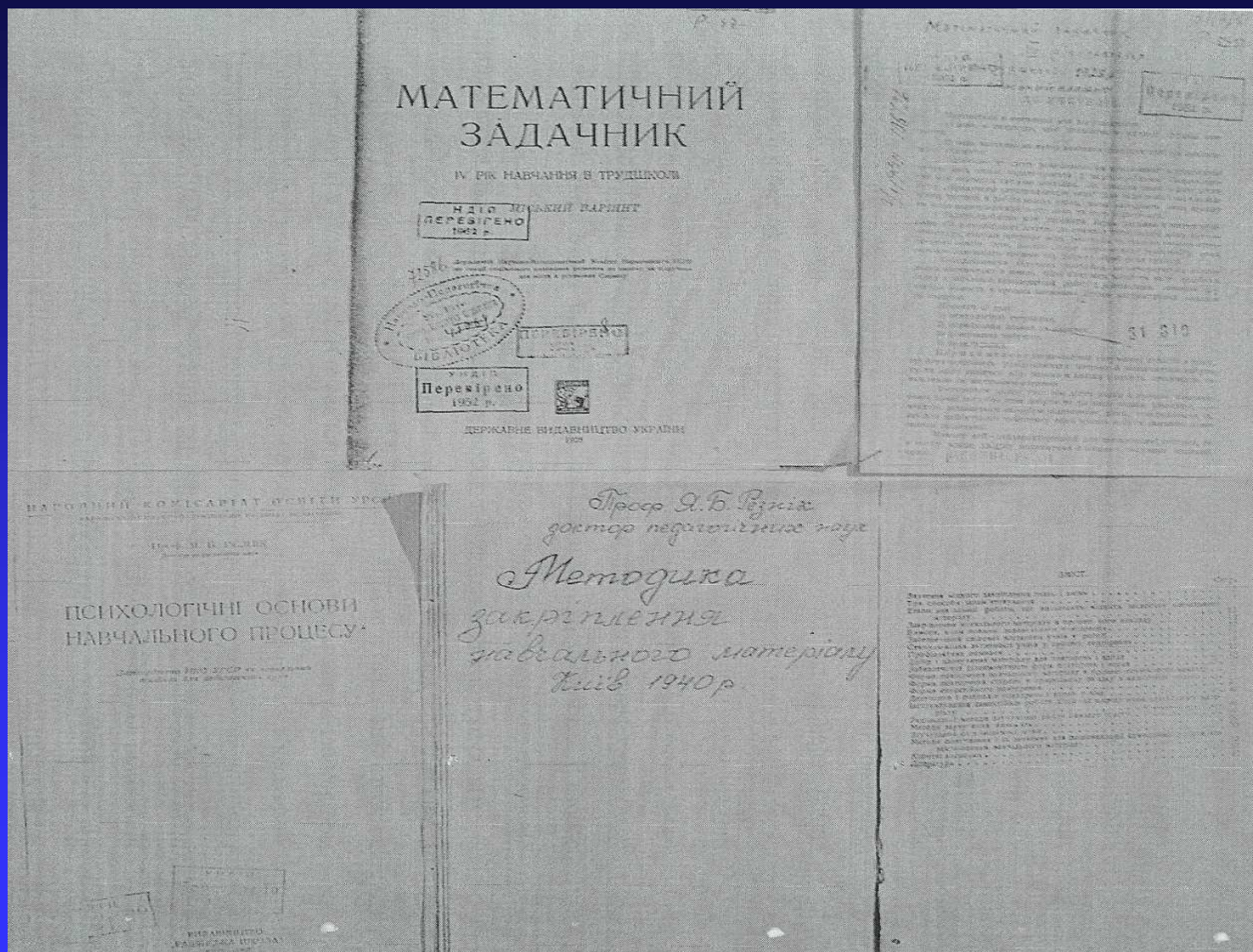
Наукова новизна і теоретичне значення дослідження полягає в тому, що *вперше*:

- *уточнено* розроблені Я.Рєзніком найважливіші методи навчання: логічного розгортання навчального матеріалу (аналітичний і синтетичний, індуктивний і дедуктивний), викладу навчального матеріалу (лекція, бесіда, розповідь), практичних занять у лабораторіях і кабінетах (практичні та лабораторні роботи), наочності (демонстративний та ілюстративний, проекційні засоби, кіно), екскурсії;
- *теоретично обґрунтовано* форми навчального процесу та ідеї педагога щодо класно-урочної системи навчання; систематизовано ідеї Я.Рєзніка з проблем виховання учнівської молоді та узагальнено його науково-педагогічні здобутки, що сприяли розробці ним теорії і практики навчального процесу в школі;

Наукова новизна і теоретичне значення дослідження полягає в тому, що *вперше*:

- *схарактеризовано* погляди ученого на співдружність школи та сім'ї у вихованні школярів;
- *представлено* внесок Я.Резніка в підготовку програм, підручників з математики та методичних посібників з педагогіки і психології;
- *узагальнено* внесок ученого в макаренкознавство радянської доби.

Праці Якова Борисовича Рєзніка:

1950年10月1日

И. В. РЕЗНИК

ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА
УЧЕБНОГО ПРОЦЕССА

Кл. в.
1946

Параграф отглав

ОСНОВНЫЕ ПРИНЦИПЫ ПОСТРОЕНИЯ УЧЕБНОГО
ПРОЦЕССА В СОВЕТСКОЙ ШКОЛЕ

1. ПРИНЦИП ДИАЛЕКТИЧЕСКОГО ЕДИНСТВА УЧЕБНОЙ, ВОСПИТАТЕ-
ЛЬНОЙ И ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СТОРОН УЧЕБНОГО ПРОЦЕССА.

Три стороны учебного процесса: учебная, об-
разовательная и воспитательная

Теория формальной дисциплины

Отношение образовательной-воспитательной сто-
роны учебного процесса в современной матери-
алистической педагогике

Экспериментальная проверка образовательно-
воспитательного эффекта учебного процесса

Доказательство диалектического единства учеб-
ной, образовательной и воспитательной
сторон учебного процесса в советской школе

Литература

ВТОРОЙ ОТДЕЛ

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ
УЧЕБНОГО ПРОЦЕССА

Третий отдел

ОРГАНИЗАЦИЯ УЧЕБНОЙ РАБОТЫ
В ШКОЛЕ

Четвертый отдел

МЕТОДЫ ПРЕПОДАВАНИЯ

Пятый отдел

УЧЕТ ЗНАНИЙ

ПРО ВИХОВНУ
РОБОТУ
В ШКОЛІ

За редакцією
кандидата педагогічних наук
П. А. Ляманя

НАДІЯ
ПЕРЕВІРЕНО
1992 р.

УНІАДІ
ПЕРЕВІРЕНО
1991 р.

ПЕРЕВІРЕНО
1981 р.

ВИДАВНИЦТВО
"РАДЯНСЬКА ШКОЛА"
1981 р.

ПЕДАГОГІКА

УКРАЇНСЬКИЙ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ

Проф. Я. Б. РЕЗНІК
ДОПОВ. ПЕДАГОГІЧНІ НАВЧ.

МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ
В РАДЯНСЬКІЙ
ШКОЛІ

НАДІЯ
ПЕРЕВІРЕНО
1992 р.

УНІАДІ
ПЕРЕВІРЕНО
1991 р.

ВИДАВНИЦТВО
"РАДЯНСЬКА ШКОЛА"
1981 р.

ПЕРЕВІРЕНО
1981 р.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ УРСР
УКРАЇНСЬКИЙ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ

Проф. Я. Б. РЕЗНІК

ПОЯСНЮВАЛЬНЕ
ЧИТАННЯ
В ПОЧАТКОВІЙ
ШКОЛІ

Биховний метод А. С. Макаренка

Определ. 2. КОАЕКТИВНОСТ

[illegible]

ВИХОВНІ БЕСІДИ

Прпф. Я. П. ЗИЛК
СОВЕТ НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОГО

Вот почему, когда мы слышим о том, что в какой-то стране, например в Японии, нет ни одного преступника, мы должны понимать, что это не так. Просто там другая система правосудия, другая система воспитания, другая система культуры. И если мы хотим, чтобы в нашей стране не было преступников, мы должны изменить не только систему правосудия, но и систему воспитания, и систему культуры. И только тогда мы сможем добиться того, чтобы в нашей стране не было преступников.

П Е Д А Г О Г И К А

Проф. **В. РІЗНИК**
Доктор педагогічних наук

ВІСНИК НАУКОВОЇ СЛУЖБИ УМОВИТІВ НАВЧАННЯ

ВНИМАТЕЛЬНО ЧИТАЙТЕ И ИЗУЧАЙТЕ
ЭТО ПРАВО. ВНИМАТЕЛЬНО
ИЗУЧАЙТЕ ПРАВО. ВНИМАТЕЛЬНО
ИЗУЧАЙТЕ ПРАВО.

Решаю: Решаю
Договор подписываю: Договор подписываю

Виховний метод А. С. Макаренка

Сторона 4. ДОШАКТИВНИЙ ГУМАНІЗМ

1. **Business**—The
 2. **Business**—The
 3. **Business**—The
 4. **Business**—The
 5. **Business**—The
 6. **Business**—The
 7. **Business**—The
 8. **Business**—The
 9. **Business**—The
 10. **Business**—The
 11. **Business**—The
 12. **Business**—The
 13. **Business**—The
 14. **Business**—The
 15. **Business**—The
 16. **Business**—The
 17. **Business**—The
 18. **Business**—The
 19. **Business**—The
 20. **Business**—The
 21. **Business**—The
 22. **Business**—The
 23. **Business**—The
 24. **Business**—The
 25. **Business**—The
 26. **Business**—The
 27. **Business**—The
 28. **Business**—The
 29. **Business**—The
 30. **Business**—The
 31. **Business**—The
 32. **Business**—The
 33. **Business**—The
 34. **Business**—The
 35. **Business**—The
 36. **Business**—The
 37. **Business**—The
 38. **Business**—The
 39. **Business**—The
 40. **Business**—The
 41. **Business**—The
 42. **Business**—The
 43. **Business**—The
 44. **Business**—The
 45. **Business**—The
 46. **Business**—The
 47. **Business**—The
 48. **Business**—The
 49. **Business**—The
 50. **Business**—The
 51. **Business**—The
 52. **Business**—The
 53. **Business**—The
 54. **Business**—The
 55. **Business**—The
 56. **Business**—The
 57. **Business**—The
 58. **Business**—The
 59. **Business**—The
 60. **Business**—The
 61. **Business**—The
 62. **Business**—The
 63. **Business**—The
 64. **Business**—The
 65. **Business**—The
 66. **Business**—The
 67. **Business**—The
 68. **Business**—The
 69. **Business**—The
 70. **Business**—The
 71. **Business**—The
 72. **Business**—The
 73. **Business**—The
 74. **Business**—The
 75. **Business**—The
 76. **Business**—The
 77. **Business**—The
 78. **Business**—The
 79. **Business**—The
 80. **Business**—The
 81. **Business**—The
 82. **Business**—The
 83. **Business**—The
 84. **Business**—The
 85. **Business**—The
 86. **Business**—The
 87. **Business**—The
 88. **Business**—The
 89. **Business**—The
 90. **Business**—The
 91. **Business**—The
 92. **Business**—The
 93. **Business**—The
 94. **Business**—The
 95. **Business**—The
 96. **Business**—The
 97. **Business**—The
 98. **Business**—The
 99. **Business**—The
 100. **Business**—The

Подальшого розвитку набули:

висвітлення ідей Я.Б.Резніка щодо
питань дидактики, в цілому
педагогічної науки в Україні в першій
половині ХХ ст.

До наукового обігу вперше введено

невідомі та маловідомі документи,
архівні матеріали, історичні факти,
що значною мірою розширили й
конкретизували наукові уявлення
про педагогічну спадщину
Я.Б.Резніка та про хід педагогічного
процесу в Україні

Практичне значення виконаної роботи полягає в тому,

що теоретичні положення й висновки дають фактичний історико-педагогічний матеріал для усвідомлення значення науково-педагогічної діяльності Я.Резніка, повного розуміння й цілісного відтворення особливостей розвитку педагогічної думки й історії національної освіти.

Етапи життєвого і творчого шляху Я.Б.Рєзніка:

- перший – здобуття початкової та середньої освіти (1892-1911);
- другий – виникнення інтересу до педагогічної діяльності, формування наукового світогляду й педагогічних поглядів під час навчання в Імператорському університеті Св. Володимира, а згодом Київського університету, науково-педагогічна, адміністративна, громадська та організаторська діяльність педагога (1911-1930);
- третій – плідна науково-педагогічна діяльність, у якій значне місце посідали питання теорії і практики навчання та виховання школярів, створення підручників, методичних посібників (1930-1952).

Провідні чинники формування педагогічного світогляду

Я.Рєзніка :

- суспільно-політичні та соціально-культурні процеси в країні;
- вплив родинного виховання і найближчого оточення, навчання в початковій (хедері), середній (єшиві) та вищій школі (талмуд-торі) Чорнобильської єврейської школи, на курсах Чорнобильської єврейської хлоп'ячої гімназії, медичному та філологічному факультетах Київського університету Св. Володимира;
- вивчення і критичне осмислення вітчизняного й зарубіжного освітянського досвіду;
- професійна діяльність як учителя, дослідника, викладача в середніх та вищих навчальних закладах;
- співпраця з відомими українськими вченими першої половини ХХ ст., серед яких О.Астряб, М.Даденков, А.Зільберштейн, Г.Костюк, С.Литвинов, В.Масальський, С.Чавдаров, П.Чамата та ін.

Основні напрями науково-педагогічної діяльності

Я.Б.Рєзніка:

- викладацька робота в єврейських школах та вечірній школі для дорослих; у середніх і вищих навчальних закладах Києва, Чорнобиля, Кам'янця-Подільського, Одеси, Кустаная, Старобільська;
- управлінська діяльність у Київській вечірній робітничій школі ім. Гройстера, створення Дослідного дитячого будинку та керівництво ним, робота в педагогічній секції єврейської пролетарської культури, у київському кабінеті соціальної педагогіки Обласної педологічної станції;
- написання методичних посібників, підручників з математики та розробка програм;
- науково-педагогічна діяльність у лабораторії дидактики Українського науково-дослідного інституту педагогіки над удосконаленням загальних проблем дидактики;
- активна участь у реформуванні шкільної освіти; поширення передових педагогічних ідей на I та II Всеукраїнських учительських з'їздах (1917), нарадах у справі організації народної освіти в Україні (30-40-ві роки).

Результати творчого доробку

Я.Б.Рєзніка:

- педагог обґрунтував предмет і завдання дидактики як складової педагогіки, визначив її основні категорії: навчання, учіння, освіта;
- розкрив психологічні основи дидактики як теорії навчання, а також указав на психічні та практичні відмінності між ними;
- навчання розглядав як складний багатоплановий процес, що охоплює діяльність учителя (викладання) і діяльність учня (учіння);
- довів, що ефективність навчального процесу визначається не лише закономірностями пізнавальної діяльності, а й вимогами, які суспільство ставить перед школою, і тими стосунками, що складаються між учителем та учнем.

Я.Б.Рєзнік розглядав
дидактику як науку,
котра за допомогою законів
логіки та психології знаходить
найкращі шляхи для розумового
розвитку школярів

Значний внесок Я.Б.Рєзніка є в тому, що педагог

проаналізував психологічні основи навчального
процесу:

- інтерес і увагу у викладанні, типи інтересу, проблеми дитячого інтересу, методику збудження і підтримування інтересу та уваги, виховання уваги;
розкрив спонукальні сили:
- потреби й мотиви
і ті психічні явища, які лежать в його основі:
- сприймання, збудження, зацікавлення, заохочення, інтерес, відчуття, увага, уява, пам'ять, мислення, насичення, зміцнення.

З'ясовано, що серед методів навчання Я.Б.Рєзнік виділяв методи:

- логічного розгортання навчального матеріалу (аналітичний і синтетичний; індуктивний і дедуктивний);
- викладу навчального матеріалу (лекція, бесіда й розповідь);
- практичних занять у лабораторіях і кабінетах (практичні та лабораторні роботи);
- наочності (демонстративний та ілюстративний, проекційні засоби, кіно);
- екскурсії.

Заслугою Я.Б.Резніка стала активна участь у розвитку як початкової, так і середньої освіти, а саме:

- у власних підручниках і методичних посібниках Я.Б.Резнік визначав зміст шкільної освіти;
- провів експериментальні дослідження з молодшими школярами; обґрунтував технологію використання методів у процесі вивчення різних тем і довів необхідність їх комплексного застосування;
- докладно розглянув питання класно-урочної системи як однієї з найважливіших форм у навчально-виховному процесі

Питання класно-урочної системи за Я.Б.Рєзніком

як однієї з найважливіших форм у навчально-виховному процесі:

- педагог дав характеристику основних ознак уроку, деталізував деякі з них з огляду на конкретні тогочасні умови роботи загальноосвітньої школи;
- значно розширив, доповнив і уточнив вимоги до уроку, а також обґрунтував кожний його тип, що має свою, чітко визначену, властиву тільки йому структуру;
- розробив методичні вказівки й поради щодо розв'язання конкретних педагогічних навчально-виховних завдань.

Вагомим внеском у педагогічну теорію

були обґрунтовані Я.Б.Рєзніком положення, що дають змогу поглибити уявлення про суть виховання, яке має бути комплексним з метою розумового, морального естетичного, патріотичного, трудового і фізичного розвитку учня.

Головну увагу педагог приділяв проблемі морального виховання учнів у навчально-виховному процесі

Результати проведеного дослідження щодо проблем виховання учнівської молоді за Я.Б.Рєзніком свідчать:

- Я.Рєзнік з'ясував вплив виховання на формування в школярів характеру й розумових здібностей;
- дослідив типові індивідуальні особливості дітей;
- довів, що глибокі відмінності в характері й поведінці дітей, які пішли до школи, перебувають у прямій залежності від рівня їхнього розумового й морального розвитку;
- покладав відповідальність за моральні й розумові вади дітей на батьків і вчителів, а також зробив внесок у розвиток теорії виховання.

- У численних публікаціях Я.Б.Резнік зосереджував увагу на визначенні ролі й місця сім'ї в системі факторів, що визначають її характер;
- змісту психологічної та педагогічної інформації, необхідної для правильного й ефективного виховання в сім'ї;
- на висвітлення змісту, форм і методів виховання в сім'ї;
- вирішальній ролі співдружності школи і сім'ї у формуванні особистості.

Узагальнення внеску Я.Б.Рєзніка в макаренкознавство радянської добы:

встановлено, що Я.Рєзнік був одним із перших українських учених, хто багато праць присвятив спадщині А.С. Макаренка. Серед них: “Виховання соціалістичного гуманізму”, “Виховання колективізму”, “Педагогічна спадщина А.С. Макаренка”, “Методика виховної роботи в школі і педагогічна спадщина А.С. Макаренка”, “Виховний метод А.С. Макаренка” тощо.

Дослідний дитячий будинок Я.Б.Рєзніка

У цьому приміщенні в м. Києві
з 1919 і по 1929 рр. був керівником Я.Б.Рєзнік

**Старобільський учительський інститут
Луганської області в якому з 1949 по
1952 рр. працював професором кафедри
педагогіки та лектором з педагогіки
Я.Б.Рєзнік**

Серед випускників Я.Б.Резніка відмінники народної освіти УРСР: Катерина Миколаївна Євтеєва

У минулому
студентка-випускниця
професора Я.Б.Резніка
та філолог з російської
мови та літератури
Старобільської школи
Луганської області.
За розробками уроків з
російської мови
Якова Резніка
Катерина Євтеєва
працювала все життя.
Нині на заслуженому
відпочинку.

Клавдія Іванівна Маркович

У минулому
студентка-випускниця
професора
Я.Б.Рєзніка
учительського
інституту
та вчитель фізики й
математики
Старобільської школи
Луганської області.
Нині на заслуженому
відпочинку.

Музей відомих вчених педагогів у м.Старобільську Луганської області

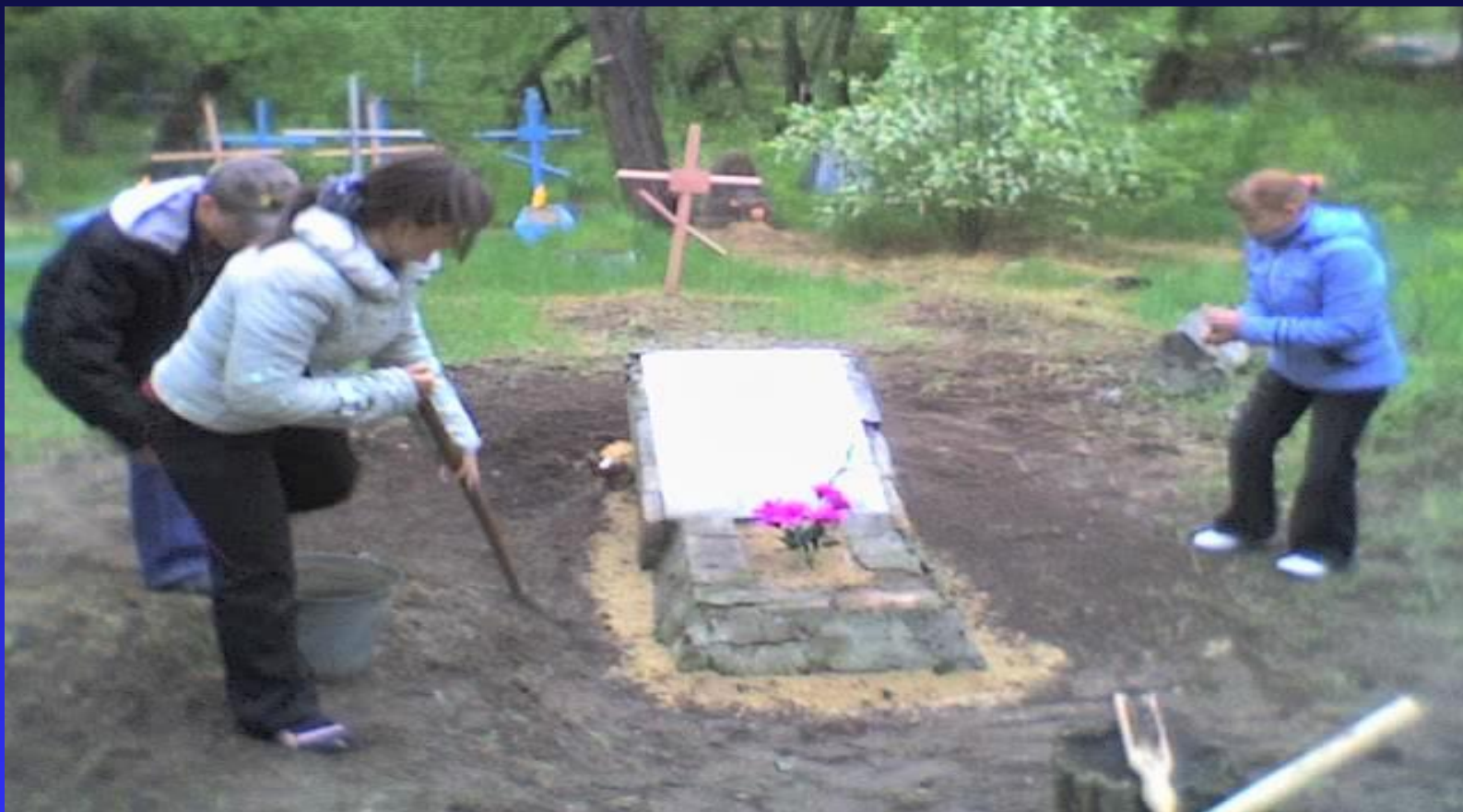

серед яких почесне місце займає
Яків Борисович Рєзнік

**Я.Б.Резнік та інші вчені-педагоги
у Старобілському музеї
Луганської області**

Могила Я.Б.Рєзніка на цвинтарі в м. Старобільську Луганської області

Студенти Старобільського факультету під керівництвом директора-декана Миколи Тимофійовича Вихватенка Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка упорядковують могилу Я.Б.Рєзніка

**Могила Я.Б.Рєзніка на цвинтарі в
м. Старобільську Луганської області**

